

J. J. N.

OM

MÖJELIGHETEN,

SÅTTET och NYTTAN

AT

UTAN ÅNGAR

SKÖTA LANDTBUKET.

FÖRRADELEN.

MED VEDEBÖRLIGT SAMTTCKE,

UNDER

*Oeconomiae PROFESSORENS och LEDAMOTENS af Kongl. VASA Orden;
Kongl. Vetensk. Acad. och Vet. Societ. i Upsala, samt Kongl. Sv.
Patriot. Sällskapet,*

HERR DOCT. PEHR KALMS

INSEENDE,

AF

SALOMON KREANDER,

Philos. Candid. och Ekestubbs. Stipend.

ÖSTERBOTNINGE.

I ÅBO ACADEM. Öfre Låro-Sal den 16 Junii f. m. 1775.

*Is thine allone the seed that strews the plain?
The birds of Heav'n shall vindicate their grain.
Thine the full harvest of the golden year?
Part pays, and justly, the deserving steer.*

A. POPE Essay on man Epist. III. v. 36 -- 40.

ÅBO, Tryckt hos Johan Christopher Frenckell.

Kongl. Maj:ts

Högstbetrodde MAN och RÅD,

Cancellie PRESIDENT,

Kongl. Academ. i Åbo CANCELLER,

RIDDARE och COMMENDEUR

AF KONGL. MAJ:TS ORDEN,

Högvälborne,

HERR GREFVE

ULRIC SCHEFFER,

Så ock

HÖGVÅLBORNE,

HÖGVÖRDIGSTE,

VÅLBORNE,

HÖGÅDLE,

HÖGVÖRDIGE och VIDTBERÖMDE HERRAR,

Samtelige Herrar DISPONENTER

Af det EKESTUBBISKA Testamentet,

NÄDIGE HERRE! MINE HERRAR!

Så ädelmodigt det var, at afl. Lieutenanten Ekestubbe upoffrade sin ägendom til Vetenskapernas tjänst, och gjorde deras idkare til sine arfvingar: så stort var det ock, at Han seck öfverlämna sina stipendier och sina Stipendiaries i Eder Excellences och samtelige Herrar Disponenternas nådiga och rättvisa vård. Han visste, at et så mågtigt skydd och en så lysande upsigt skulle lika så kraftigt upelda långriga ynglingars flit och åhåga, som det undfångne understödet lindrar det bekymmer, hvarmed Lyckans karghet plågar quäfva deras snillen. Mer än et år är förslutit, sedan Eder Excellence och samtelige Herrar Disponenterne nåd-gunstigast behagade lämna mig del i bägge dessa förmåner. Närvarande ringa arbete värdes Eder Excellence och samtelige Herrar Disponenterne nu nåd-gunstigast anse, både såsom et verdmåle af de lifliga känslor af tacksamhet, med hvilka jag emottagit det understöd, hvarmed Eder Excellence och samtelige Herrar Disponenterne mig bevärdigat, och tillika såsom en förstling af de kunskaper jag sökt förvärfa mig i den Lärdomsgren, vid hvilken den mig nåd-gunstigast tildelte upmuntran är fästad. Med djupaste vördnad har jag den nåden at framhärda

EDER EXCELLENCES,

och

Samtelige Herrar DISPONENTERNES

Alldraödmjukaste tjänare.

SAL. KREANDER.

Kongl. Maj:ts Tro-Tjänare och BIBLIOTHECARI
vid Kongl. Academi. i Åbo,
Högådle och Vidtberömde,

Herr Mag. HENRIC GABRIEL PORTHAN.

Kongl. Maj:ts Tro-Tjänare och SECRETERARE
vid samma Kongl. Academie,
Vålådle och Vidtberömde,

Herr Mag. MATTHIAS CALONIUS.

KYRKOHERDEN i Pyhäjoki Sokn,
Välärevördige och Höglärde,

Herr Mag. JOHAN WESTZYNTHIUS.

RECTOREN vid Triv. Schol. i Wafa,
Välärevördige och Höglärde,

Herr Mag. CHRISTIAN CAVANDER.

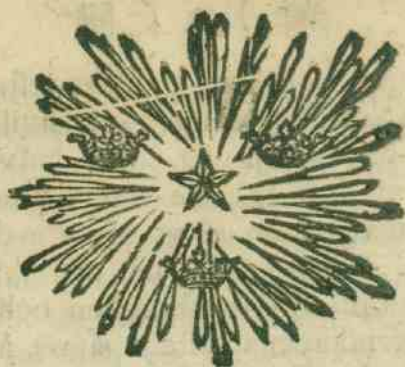
Inför Eder mine Herrar, utber jag mig, at såsom et ringa vördnadsöf-
fer så nerlägga närvarande afbandling. Den tillhör Eder, ty den är en följd
af den utmärkte ynnest och synnerliga ömhet, hvarmed J. vårdat mit snille
och min lycka. Men förlåten, mine Herrar, at en lärjunge af så stora
Mästare frambär et så ringa lärospån. Föreställen Eder en swag telning af
en afbuggen flamm, hvilken, blottskäld för luftens och vådrens våldsamheter
 varit lämnad til sit eget öde, men af några Vålgörande Händer blifvit up-
tagen, skött och skyddad: at samma telning straxt ej kan öppna en behagelig
blomma, och än mindre bära en smakelig frugt, det, mine Herrar, gör min
ursåkt. Med all vörnad frambär jag at vara

MINE HERRAR

Eder

Ödmjukaste tjänare.

SAL. KREANDER.

§. I.

Oeconomien har haft lika öden med de andra Vetenskaper-
na. Lika odlad och ansedd med dem, i de äldre tider-
na, blef Hon äfven tillika med dem, af Barbariets mörker öfver-
höljd. Sedermera, då Hon ändteligen upstigit ifrån sin förra glöm-
ska och förnedring, och, vid början af detta seeculum, satt sig vid
de andra Vetenskapernas sida, har Hon åter både i ljus och
ledt delat deras öden. Ömsom firad och föraktad, odlad och
vanhåddad, har Hon dock alltid haft några förnuftiga idkare, som
med all åhoga sökt upplysa, rikta och regelbinda Vetenskapen,
men ännu flera, hvilka tvärtom förmörkat, förnedrat och grum-
lat henne med förslags-meningar, gissningar, falska rön och
slutsatser. Bland desse senare igenkänner man lätteligen en *Tull*
och *Ellis* hos Engelmån, en *Duhamel* hos Fransoser, en *Kretschmar*
och *Neuman* hos Tyskar (a) Det kan väl ej nekas, at ju desse
med flere Oeconomiske förslagsmakare ansemligen utvidgat Ve-
tenskapens gränser, och otroligen gagnat henne, åtminstone
i så måtto, at deras hypoteker gifvit anledning til hvarje-
banda ämnens nogare skårkodande på alla sidor: men så är det
Ä äfve

(a) Jfr. LandtRådet MÜNCHHAUSENS förträffelige *Hausvater* Företalet til 1:0 Stycket
2 delen, sid. XIX och XX.

äfven bevifligt, at de hvarken upfökt, utstakat eller följt några vifsa och allmänna hufvudgrunder, på hvilka Oeconomien, såsom en vetenskap, bör stödjä sig. De hafva endast arbetat på at förbättra några af des mindre delar, utan at hafva förmått med uplyfta ögon och på en gång öfverfe det *hela* och des sammanhang. Man har putat grenarna, och klippt täpparna, men vanvårdat och förglömt själva stammen och roten. Följden af allt detta är, at Vetenskapens system ännu är vacklande, så länge vi icke fått fatt uppå vifsa och ofvikeliga hufvudgrunder, (b) hvilka man kunde återropa g såsom axiomer. Såsom sådane uppgifvas väl flere, men mit ändamål är blott at skårskåda et enda. I alla våra Hushålls-skrifter återopas såsom et från alla undantag frikändt axiome: *Äng är åkers moder* (c) I anledning häraf har man i alla uträkningar först fäst sit ögnamärke uppå ängen, och byggt all sin Oeconomie uppå Hö; (d) Men under så ifrig åhoga och tilgifvenhet för Ängskötseln, framställer dock det Kongl. Svenska Patriotiska Sällskapet til Allmänheten en fråga: *om Ängskötsel är nödig i Sverige? eller om icke fördelagtigare vore at föda Boskapen med såd?* Et så uplyst Sällskap ville låta Idet Allmänna eftersinna, om icke den grund, hvarpå man fotat Hushållningen är för mycket lös och slipprig, at bära en bygnad, som skal kunna förhjelpas til sin rätta höjd.

Då nu både min smak och skyldighet sagt mig, at jag borde utgifva någon afhandling i Oeconomien, har min hog fallit uppå detta ämne. Jag har tyckt mig finna, at det af Kongl. Svenska Patriotiska Sällskapet til pröfning uppgifne Landtbruks-systemet

(b) Genom Kongl. Svenska Patriotiska Sällskapets Handlingar hafva dock, i synnerhet den Allmänna Oeconomiens hufvudgrunder mycket blifvit uplyfta. Herr Ingenieuren MODEER har ock utgifvit en tankvärdig afhandling om de samma.

(c) *Tomt är åkrens moder* heter det i 6 Cap. B. E. L. L. Där af har man förmodeligen gjort den Oeconomiska Canon: äng är åkers moder, hvilken alldrig directe är sann; ty det är ej ängen, utan Boskapen, som underhåller åkren.

(d) Vår stora Oeconom Herr Öfverste Lieutenanten BOJER börjar sin Landthushållare, sid. 1. at jag gör begynnelsen med ängen, lärar ingen förundra sig öfver, som hafver någorlunda begrepp om Landtbruk. Ängen är grunden til allt hvad en försigtig Hushållare gör sig förslag uppå. Och Herr Lagman KÖNIG säger i sin Lärdoms-öfning sid. 61 4 tom. *Et Landtbruk utom äng är en kropp utan själ.*

(e) Frågan utfattes 1771 at besvaras til 1774 års Slut, se Dir. Salvii Lärda Tidning för år 1771 N:o 19.

fystemet innehåller et af de enklaste och därjämte kraftigaste sätt at uphjelpa både åkerbruket och Boskapskötseln; at det bidrager at simplificera vår konstitigt borttrasflade både Allmänna och Enskildta Oeconomie, och at det tjänar til at både bäst använda och föröka vår lilla folkmängd, m. m. Men hade jag därjämte straxt i början kunnat inse, huru vidsträkt och magtpåliggande detta ämne är, så skulle jag ingalunda varit vågsam nog at företaga mig det samma. Hvar och en finner, och jag sjelf aldranäst, at den framställde frågans besvarande i hela sin omkrets, fordrar så vidsträkt insigter i Rikets hela både Allmänna och Enskildta Oeconomie, samt så djupa tanke- och uträknings-gåfvor, at de möjiligen ej kunnat samlas eller ågas af mig. At fullkomligen reda ut et så vidsträkt, tvetydigt och benigt ämne, kan ej blifva andras än fullmogne Oeconomers lott. Dem tikommer ock den lyckan, at täfla in för et Kongl. Svenskt Patriotiskt Sällskap, hvilket med gifmilda och tack samma händer betalar en hedrande skatt åt det Snille, som visar sig hafva styrka och mod nog, at omfatta hela detta ämne, och uplösa alla dess knutar. För mig, som skrifver i annan och långt mindre affigt, kan vara nog af, om jag blott kan gifva en ungefärlig grundritning af detta ämne, så vida det kan lämpas uppå min fosterbygd Finland. En fullkomlig afhandling har Allmänheten at förvanta genom nämnde Sällskaps berömmeliga åtgärd, då det blir för mig en fågnad at rättas och uplysas i de delar, i hvilka jag ej kunnat undvika at mistaga mig och fara villse.

§. 2.

Kongl. Patriotiska Sällskapets fråga och med den samma mit ämne innefattar 6 andra snårre frågor, hvilkas utredande gör fvalet på sjelfva hufvudfrågan. 1:o Bör undersökas om all slags-Boskap lika så väl trifves af säd och halm som af hö? och om så är 2:o Huru en sådan Boskaps kötsel bör anställas 3:o Huru mycket säd skulle upgå at sälunda stilla et visst antal kreatur? 4:o Huru mycket hö samma antal kreatur nu däremot, vanligen förtäx? 5:o Huru mycket säd vore at förvanta af samma

ma jord, som nu frambringar et visst quantum lön? och ändteli-
gen 6:o hvad nyttan och följderna vore af en sådan Boskapsköts-
sel, både i den Allmänna och Enskildta Hushållningen? För at på-
liteligen kunna besvara alla dessa frågor, har jag trågit rådfrågat
så många både lefvande och döda Oeconomers förfarenhet, som
jag kunnat; (a) och ehuru de alla varit med mig i hufvudsaken
oense, så måste jag dock bekänna, at deras uplysningar äro de
samma, som handledt mig på den villamma väg jag mig
företagit.

§ 3.

Då jag nu genast ville gå til det utstakade ämnets utredan-
de, nödgas jag förut stadna vid en billig fråga, som Läsaren tor-
de vilja hafva besvarad, innan han låter sig förmås at täncka på
sjelfva hufvudsakens möjlighet. Han frågar: *Männågon försökt*
at föda Boskapen med säd? eller manne detta blott är et projekt af
någon theoretisk Oekonom? Jag svarar först, at det icke allenast
är försökt, utan ock varit i bruk, redan i hela 40 secler, hos et
det lyckligaste Folkflag i verlden, som dårjämte framför andra är
det kunnigaste och förnuftigaste i Hushålls-vetenskapen; jag me-
nar *Chinesaren*. Ingen af alla de många Refe-Beskrifvare (e) utre-
der

(a) Ibland de förre bör jag med all tacksamhet nämna vår store Landthushållare Herr
Professoren JOH. KRAFTMAN, hvilken uti bref behagat meddela mig hvarjehanda an-
märkningar i de ämnena, i hvilka jag mig hos honom rådfrågat; och i synnerhet
den af sine insigter i flere Vetenskaper så väl kände Herr Kyrkoherden E. LENC-
QUIST i Orivesi, hvilken i närvarande ämne meddelt mig et skrifteligt och grun-
deligt yttrande. Herr Kyrkoherden INDRENI godhet får jag bättre fram omnämna.

(e) Det är högst förunderligt, at i ingen annan refe-beskrifning, än uti *Voyages d'un*
Philosophe som här nedanföre citeras, något nämnes, huruvida i China finnes nå-
gra ångar eller ej. *Du Halde* som i 4 stora tomer i 4:to samlat alla möjliga un-
derrättelser om China, nämmer ej et enda ord här om, mer än Tom. i sid. 86.
hvarest han talar om et stort felt af åkrar, och säger at på et helt ögnamätt ej säga
några ångar. Ja, uti hela *Histoire generale des Voyages*, hvarst refebeskrif-
ningarna om China intaga 7 Tomer, nämligen ifrån den 18 til och med den 24
nämnes ej eller något om Chinesarens ångar, antingen sådana hos dem finnas el-
leer ej. Det förefaller en Läsare nog fremmande, at ej en enda af så berömda
och talrika Refebeskrifvare som *Nieuhof*, *Montanus*, *Navarette*, *Le Comte*, *Gemelli*,
du Halde, anmärkt en omständighet, hvart det land, som de genomrest och be-
skrifvit är skildt ifrån alla andra Länder. Det är sant, at då de berätta, det hvar jord-
tärfva i China är uptagen til åker, man dåraf lätteligen kan sluta, at der ej nå-
re finnas några ångar; men hade det ej förtjent sin egen anmärkning?

der detta bättre, än en Anonym hviken såsom *Philosoph* och *Oeconom* berättar sig kringrest både *Asien*, *Africa* och *America*. (c) Hans tankar anförelse vi här så mycket hållre, som at han uti *Chinesarenas* exempel både lämnar oss plan til det system, som vi i det efterföljande vilje bevåsa vara det enklaste och fördelagtigaste, och hans reflexioner åfventorde vara de samma, som gifvit någon stor och tänkande *Oeconom* hos oss anledning til den anförda frågans framställande. Han säger, at *China* inom sin vidd, hvilken han utlägger til 360,000 franska qvadrat mil, innefluter en folkhop, som af somliga räknas bestiga sig til 200 millioner, och således långt högre än hela *Europas* folkmängd. (d) *Philosophen* ansåg en så talrik folkhop med förundran, och började nästan tro at *Chinesaren* upptäckt någon hemlig konst, at så kunna öka såden och matvarorne, at de kunde förså åt en så stor folkhop; men då han beskådar landsbygden och följer åkermannen i sina arbeten, finner han at hela deras hemlighet bestod uti at vål och behändigt upptaga åker, at rätt plöja och på rätt tid beså den samma, och at til åker nytja all sin jord. Detta åkerbruks-system tyckes så när som på den sista omständigheten vara det samma, som finnes uti alla våra både äldre och nyare hushålls-böcker och är känt af hvar och en den enfaldigaste Landtman; men säger *Philosophen* vidare: „*Ce qui étonnera l'Agriculteur Européen le plus habile sera d'apprendre, que les Chinois n'ont aucune prairie, ni naturelle, ni artificielle, et qu'ils ne laissent jamais reposer les terres. Les laboureurs Chinois regarderoient une prairie quelconque comme une terre en friche. Ils mettent tout en grain, et par préférence les terres, qui, comme ce les que nous sacrifions en prairies, sont plus basses, et par conséquent plus fertiles, peuvent être arrosées. Ils prétendent, qu'un mesure de terre ensémençée en grains rendra autant de paille, pour nourrir les animaux, qu'elle auroit rendu de foin, et que par leur methode on gagne tout le produit en grains pour nourrir des hommes, sauf à partager avec les animaux une petite partie de ce grain*”

(c) *Voyages d'un Philosophe, ou observations sur les mœurs et les arts de peuples de l'Afrique, de l'Asie et de l'Amerique*, a Yverdon 1768 sid. 108, 109.

(d) Se J. P. SUSSMILCHS *die Göttliche ordnung in die Veränderungen des menschlichen geschlechts* 3. uplag. 2. Tom. I. 214 och 219.

ſ' il ſ'en trouve du ſuperflu. Voila leur ſyſteme ſuivi d' un bout de l' empire a l' autre, depuis l' origine de la Monarchie, Eſt confirmé par experience chez la nation du monde la plus intentive a ſes interets. „(e)

Men det är ej allenast af Chinesaren, utan ock af förnuftigt hushållande folkslag i Europa, förlökt at föda boskapen med såd. På flera ställen i *Tyskland, Spanien, Frankrike* har man funnit sin räkning härvid. I synnerhet är det brukeligt i Städerna. Men hvad skal jag åberopa mig långväga och fremmande exempel, då i sjelfva *Finnland* detta fodrings sätt länge sedan varit vidtagit, i synnerhet i de norra delarna af *Savolax-Tavastehus* och *Biörneborgs* länar. (f) Vi böra således aldraminſt misstro möjligheten och nyttan at föda boskapen med spannemål, då en del af våra Landsmän föreläsa oss med sit exempel, och vi af deras erfarenhet kunna lära det bästa sättet at verkställa detta fodringsätt.

§ 4.

De exempel jag anført torde öfvertyga hvar och en billig Låfare, at det åtminstone i sig sjelfst är möjligt at sköta Landbruk utan ångar, men vid närmare efterſinnande, huruvida detta

(e) De ofvan nämnde *Voyages d'un Philoſophe* f. 109. Häraf skulle man genast vilja fluta, at antingen måste Chinesarena äga en särdeles frugtbarande jordmon, eller hafva de uprätt något särdeles sätt at göda åkren, eller ock hafva de ingen boskap at underhålla; men alla dessa 3 flutſatſer äro falſka. Hvad det första vidkommer, så intyga Reſebeskrifningarna, at deras jordmon i gemen ej är bättre än vår. Man finner hos dem som hos oss på somliga ställen god, på andra medelmättig och somligtådes en ſvag och mager jordmon. Den består hos dem som hos oss af lera, mylla och ſand. De känna mergelens nytta, betjma sig af ſallter, Kalk, aska, hån och alla djurs afträden, i ſynnerhet all ſpillning efter människor, och när dem tryter gödſel, så förbättra de sin åker med jordblandningar. De hafva en ſtor nyckenhet af häſtar, kor, oxar och all annan boskap, och huru skulle de ock annars kunna göda och underhålla sin jord, hvilken allt är åker, och aldrig ligger i träde, utan gödes som våra trädgårdar. Sin boskap föda de, utan ångar med halm, rötter, bönor och all ſlags spannemål; ſe allt detta i samma *Voyages d'un Philoſophe* ſid. 112. Och *du Haſte* tom. 2 ſid. 76, 77.

(f) Största delen af hemmans brukare i dessa provinſer hafva föga några ångar. Häſtarna föda de med hackeſſe och såd, korna så ſällan annat än långhalm. At fåren gifva de det lilla förråd af hån som de sig förſkaffat. Dock finnas några, som både at kor och häſtar gifva något hån, men totaliteten fodrar dock Boskapen endast med ſine ſvidjors afkaſtning; ſvarigheten at aflätta sin spannmål har lirt dem et fodringsätt, hvilket om det rätteligen anſtalles, är ingalunda at förkaſta.

skal vara lämpeligt til Sverige, torde honom förefalla hvarjehanda inkast och motkål, af hvilka jag nu förut vil undanröjande flästa, för at sedan obehindrad kunna bevisa den sats jag drifver. Man torde i:o säga: det som passar sig til China och Tyskland kan ej lämpas uppå Sverige och än mindre uppå Finland. Huru lång är deras vinter emot vår? vi tryckas af et kallt Climat, hvaråst jorden näppeligen kan truga fram en mättelig skörd til folkets föda: årsväxten skadas hos oss som oftast af frostnätter, af hvilka en enda då kunde rycka födan undan både människor och boskap, hvilka bägge då förestode en digerröd. Hvad detta skäl vidkommer, så är det i sanning mera med än mot min sats. Jag medger väl, at det som passar sig til et land, dock för Climatets olikhet ej genast kan lämpas på et annat. I England nyttjas hvarken spiäll, sledor eller fårhus; (a) men om någon i anledning däråf ville föreslå, at man äfven i Sverige borde afskaffa dem, så skulle Allmänheten säkert dömma et så fintligt Snille til dårhuset, eller åtminstone anse honom för et lefvande dårhus. Men här är saken helt annan. Här påstås blott at Boskapen skal födas med fäd; och låt då vara at Chinas och Tysklands Climater äro olika med Finlands, däråf följer dock icke, at vårt Climat ej kan frambringa fäd. Erfarenheten säger ju, at vår jordmån är åtminstone lika fädgifvande som de födrare orters (b) Dessutan, då det medges, at man kan med fördel föda boskapen med fäd i några få månader, så medger man med det samma möjligheten at föda dem i flera; och at det värligen kan ock ske i Finland hela 7 månader med fördel, det är påtageligt af Tavaast-

(a) Se Herr PRÆSIDIIS *Americanska resa*, tom. 1. sid. 151 152.

(b) Hr. Profess. KRAETTMAN säger i sina föreläsningar sid. 19. De resande måste intyga, at jordmon i Sverige och Finland är gemenligen bättre än annorstädes. I Tyskland skola de bästa Hushållare icke gå högre än til 5:te och 8:de kornet, då vi likväl kunna stiga til 20:de och 30:de kornet. Det 10:de, 12:de och 16:de kornet, äro hos oss icke ovanliga. 8:de kornet är dock det allmänaste. Til och med i sjelfva Paldamo, som är norra Polens grannar, sås gemenligen ifrån 10:de til 20:de kornet. Se Herr Candid. APPELGRENS nyligen utgifna Disput. om Hushållningens upphjelpande i Paldamo Sökn. Då därför Herr de BEAUSOBRE i sin introduction Generale a l'etude de la Politique, des Finances Et du Commerce, tryckt 1764, sid. 32, säger at Sveriges jordmon är så ofrugtbar, at vi nödvändigt alltid måste lida brist på fäd, röjer han därutinnan lika få stor kännedom af vårt land, som då han några sidor förut säger, at Sverige ännu följer den gamla stylen.

Tavaftlåndningarnes och Savolaxarenes ofvan anförde exempel. Men jag vil medge, at vårt Climat är obändigare än de anförde orters; hvad följer där af? Jo, at vi böra vara omtänkte på dess förbättrande och mildrande. Men huru skal det kunna ske? därtill är intet bättre råd, än at upodla våra ohyggeliga kårr och moräs, onyttiga vretar och ödesmarker, (c) hvilket inart fagt är omöjeligt, så länge den fördom ibland oss herrskar, at boskopen nödvändigt skal födas med hö.

Hvarken har Landtmannen *förmåga* eller *vilja* därtill; icke den förra, ty nästan största delen af den kårta tid, som jordens sköte är för honom öppet, nödgas han använda uppå sina ångars skötsel och bärgande: ej eller kan han hafva någon kraftig vilja at utdika dessa mållar, ty större delen af dem utgör hans ång, hvarföre han tycker dem vara nog nyttiga och väl använda, då de gifva honom hö. Här af händer, at dessa mållar, medelst den frost som de i sig hysa, och höst och vår ifrån sig gifva, hämnas uppå den oskyldige Landtmannen, som omöjeligen hinner, om han ock ville, utdika dem, och som för några få höfrån, dem han ofta måste nödvändigt samla ifrån dessa mållar, mister hela sin årsväxt. Men om han ville åsidosätta all ångskötsel, så skulle han straxt finna, at dessa mållar och kårr i sit vatufulla läge, äro honom alldeles onyttige, och han finge därjämte både *tid*, *förmåga* och *vilja* at upodla dem (*Jfr. §. 12.*) Härigenom skulle då de befarade *frostnätterna* nödvändigt försvinna, ty då man tilstoppar källan til det onda, försvinna dess verkningar. För öfrigt anser jag det inkast, som göres af frostnätterna, vara nästan lika så olämpeligt som om jag påstode, at ångskötseln i synnerhet därför lej lönar mödan, emedan den någon gång kan skadas af ångsmåken; eller om någon skulle anse det därför ej vara rådeligt at bygga eller köpa hus och gård, emedan en vålded inom par timmar kan lägga den i aska, utan påstå at man, för den orsaken, skull, borde delogera Eremiterna och bo i bergshålor eller skoger.

(c) Se om Climates förbättring en omständelig och grundelig afhandling af n. v. Rellö Magn. Profess. och Ridd. GADD. uti hans *Systematiska inledning til Svenska land skötseln* Tom 1, Cap. 1. -- 7.

skogen. Människlig omtäncke har lärt oss flera kraftiga medel at afhålla, mildra och öfvervinna vårt lands arf-fiende *Frosten*; (d) men äro de ej tillräckelige, så kunna frostnätterna ej annorlunda anses, än såsom GUDS hämnde-domar, hvilka så väl kunna träffa ången, som åkren. Huru ofta händer icke, at en regnaktig höbårgnings-tid infaller, hvarigenom Landtmannen förlorar en stor del af sit hö, och den öfriga förskämmas; då han med et sådant foder intet allenast intet har at vänta någon lönande afkastning af sina kreatur, utan ock bör bereda sig at mista dem genom pest, och at själf blifva finittad af deras sjukdomar (se vidare § 12.)

2:o Vantar jag det inkast: *vi köpa mycken spannemål utrikes ifrån, endast til människornas föda, huru skal den då räcka til åt boskapen?* Detta af spannemålsbristen tagna skäl är lika så svagt emot min läts, som det är emot en fri spannemåls utförsel. Jag skal i det efterföljande, §. 12 visa, at vi genom det föreflagne hushålls-systemet skola hafva tillräckelig spannemål at föda oss själfva och vår boskap, och jämväl til äfventyrs at återfå de penningar, som för spannemål hårtills utströmmat ifrån oss til utländningen. Dessutom bör jag anmärcka, at min födflobygd Finland, som egenteligen är föremålet för min undersökning, ej är utländningens Pensionaire och skattdragare, hvad spannemål vidkommer. Tvårtom har Finnska landsbygden et rikt öfverflöd at aflåta til sina städer, hvilka därför ärligen utskeppa et quantum spannemål som bestiger sig öfver 40,000 tunnor. (e)

3:o Torde ock någon invända: *Det är ej möjligt at updika karr och myror, at förvandla alla ångar til åkrar, m. m.* Detta inkast utmärkar den handfallna driftlöshet, som öfver allt herrskar i vår hushållning. Man tror at allt hvad man ej lides göra, är ogörligt. *Non putant fieri, quidquid facere non possunt; ex infirmitate sua de virtute ferunt*
B senten-

(d) Se Herr D. HÖGSTROMS tal, om orsakerna, hvarföre såden mera skadas af köld på somliga orter i Norrland, än på andra.

(e) I Herr Bergmäst. Bar. HERMELINS tal, för Kongl. Vetensk. Acad. om Naringarnas förhållande uti Rikets särskilda Landsorter, sid. 9 utlästes detta quantum, i anledning af Tull specialer och Förpassnings dagböcker, til 45,000 tunnor.

sententiam. (f) Om samma tiltagshets ande uplifvade oss, som en del utländningar, så skulle dylika klagomål hos oss såsom hos dem, anses för löjliga. Hvarföre kan Chinesaren dana sjelfva hällebergen til åkrar? (g) Har icke man gjort frugtbärande trågårdar på sjelfva den torra och brännande sanden i den Arabiska öknen? (h) Har icke Holland ifrån et sumptigt tråk höjt sig til en af de största magter i Europa? Och vårt raske folk skal likväl ej tros kunna upodla de fetmylliga och til största delen väl artade mäs-sar, som hos oss finnas? Om någre af dem vore otjänlige til åkrar, så kunde de odlas til betesmark, eller löfskog, eller ock, i brist af allt detta, lämnas til våra efterkommande, som torde ån göra de präktigaste lust-gårdar, af de mållar, dem vi ej trot vara mödan värdt at upodla.

4:o Kunde man invända: Om det ock vore möjligt, at af ångar och kärr upodla så mycken åker, som kunde gifva tillräckelig föda åt människor och få, så vore dock omöjligt at vid magt hålla en så stor åker, och hvadan skulle tillräckelig gödsel tagas?

Huru det blir möjligt at sköta all den erfoderlige åkern, det kommer jag frambättre at utreda, hvarföre jag ber om läfarens tålmod: men hvad gödseln vidkommer, så svarar jag först, at den nu så mycket mera bör vara tillräckelig för åkren, som at ången mistar sin rättighet därtill. Dessutom bevises i efterföljande 12 §. at boskaps skötseln härigenom nödvändigt ökas, hvaraf följer at gödseln likaledes måste ökas. Erfarenheten säger väl, at boskap, som med spannemål och hackelse underhålles, icke lämnar så mycken gödsel, som den med hö fodrade; (i) men samma erfarenhet säger oss ock, at spillningen efter dessa grutstöpta kreatur är långt se-tare

(f) SENECA epist 71.

(g) Se DU HÅLDE tom 2 sid. 77.

(h) Se *Voyages de Mr. SHAW* dans plusieurs provinces de la Barbarie et du Levant Tom. II, p. 85.

(i) Detta inhämtar man af Tavast- och Savo-ländningar. Men så lär ock det vara en orsak härtil, at de på intet sätt äro mone om gödseln, åtminstone ei om dess förökande. Deras bästa åkerbruk består i fvedjande, därföre betarfva de ock inget gödsel. Deras hästar äro ock tillan inne om vinteren, för deras långväga resor skull, til Båderna.

tare och kraftigare, (*k*) och man vet, at det mera är godheten än myckenheten af gödsel, hvarom en Åkerman bör vara sorgfällig. At gödseln skal vara tillräckelig, är ej at tvifla, om 1:0 i akt taget at åkren rätteligen *indeles*; den skal vara deld åtminstone i 3 skiften, med hvilkas säende, trädande och gödande ständigt omväxles, ty, et åkerstycke, som t. e. af rågbärande är aldeles utmagradt, kan likväl frambringa det skönaste korn, och när födan för kornet är til ända, så bär det likväl i några år den käfteliga ste hafra, (*l*) 2:0 Bör den Landman, som har mod nog at vidtaga det föreslagne systemet, vara så mycket sorgfälligare om all slags gödsels *samlande*, och *tilredande* som at Åkerbruket, hvilket här på stödjer sig, blir hans nästan enda göremål. Den Åkerman, som lärt sig rätta konsten at förskaffa och tilreda sig gödning, vinner mera därmed, än om en Alchemist kunde påfinna kånsten at göra gull. En rätt Hushållare samlar därför allting som han vet tjäna til et så nyttigt ändamål, såsom t. e. utom all slag spillning efter både människor och boskap, allehanda annat kreaturens afkrap, såsom ben, hår, horn, hofvar, blod; klutar af kläde och ylletyger, sågspån, garfvarebark, aska, kalk, granris, ogräs, kålstybbe, spånor, myrstackar. *Med et ord*: allt det som har sin uprinnelse ifrån jorden, bör med största noggrannhet återbäras til henne, konsten och naturen må då hafva ombytt det til hvad skaplynne som helst. Detta påyrkar jag med så mycket större rätt, som at det är en hufvudsak i det system jag håller på at försvara, och jag desutom kan i all fanning säga, at vi i denna delen äro ganska kallfinniga och håglösa. (*m*) Genom det

B 2

påyr-

(*k*) Herr BOJE erkänner detta l. c. sid. 182 där han säger: *af all slags gödsel är den bäst och kostbarast, som faller efter foglar och djur som äta säd.*

(*l*) Se samma bok sid. 210.

(*m*) *Chinesiska Landman* har ständigt, då han refer, tvänne åmbare eller Korgar med sig. Så snart hans ök lämnar någon spillning, uptager han den i den ena, och samlar i den andra allt råsk och afkrap han på vägen sinner, se *DU HALDE*. Med hvad omsorg *Engelsman* samlar all slags gödsel är at ses i Herr *PRÆSIDIIS Americ.* resa på flera ställen. I *Holland* säljes, i synnerhet spillning efter människor, ganska dyrt, se Herr Lector *ROTHOFS* Hushåls Magasin sid. 334. Hos *Romaren* var detta ämne i sådan aktning, at det ansågs Gudars vård värdigt, hvarföre de ock, ibland sine öftrige Gudar, dyrkade en *STERCUTIUS*, (se *PLINII Hist. Nat. lib. XVII. Cap. 9*) hvilken af *Macrobius* och *Lactantius*, kallas *STERQUILINUS*. Hos oss måste gödning nämnas med permission.

påyrkade samlandet skulle, åtminstone i stora byar och städer, ett stort förråd af gödning tilhopa bringas, och låt vara att det ej blefve mycket, så är det dock den kraftigaste af all slags gödning. Om en Landtman förstår att 3:0 med *jordblandningar* förbättra sin åker, så behöfver han ock icke mycken gödning. Mergelns nytta är hos oss icke obekant, men ganska litet påfunnit af denna förträffeliga jordart. (n) Huruledes sand på lera, och lera på sand, bidrager att göra jorden lös, lucker och bördig, har varit allt ifrån COLUMELLAE tid bekant; och på hvad sätt dettahas oss bäst kan värkställas, läres af den vackra afhandlingen, om *Finniska åkrens hjälp af åkren sjelf*. (o)

5:0 Är jag säker att man gör det inkast: *Att ehuru man vil medge, att jorden, nyttjad til Naturliga ångar, ger mindre afkastning, än då den användes til åker, så gifva dock Artificiella ångar långt ymnigare och bättre föda åt boskapen, är åkrarne*. Härvid vil jag först anmärka, att intet väsendteligt eller hufvudsakeligt skiljefång är emellan en artificiell ång, och en åker. Bägge skola de likaledes upptagas, gödas, dikas, besås, m. m. Skilnaden är blott, att i artificiella ångar fås ej gerna (p) samma gräs och örtslag som i åkrarna, och att de årligen ejarfva likadan skötsel. Om jag därför medgifve, det vara så fördelagtigt att föda boskapen med artificiell ångs afkastning som med åkerns, så vore det ej stridande emot mit påstående, hvilket, i allmänhet att tala är det, att den jord, som Landtmannen nyttjar til sin Ladugårds underhåll, bör vara under bruk och ej ligga i linda, ty annorlunda kunna ej våra vanliga ångar anses. Jag nekar ej, att ju Engelsmän, Fransoser och Holländare genom artificiella ångar, tagit ett stort

(n) Det är ångsligt, att i denna denna delen ännu i sanning kan sägas om Finland det som TACITUS sade om det forna Tyskland: *quis scrutatus est?* man vet dock några ställen äfven här i Finland, där mergel funnits.

(o) Författad af Herr Kykoherden LENCQUIST och insörd i *Tidningar utgifne af et SALLSKAPI* i Åbo för år 1772 N:o 34 och 35. Saken går därpå ut, att man formerar i ladugården en samling af åkerjord i två delar, nämligen lera och sand eller mo, låter boskapen ligga därpå och kör sedan ut lera på sand och sand på lera. Sålunda, i synnerhet om denna jordsamling är utspädd med halm, böfsia, gransis, m. m. kan man göda en mångfalle större åker, än på det vanliga sättet.

(p) Dock har man exempel därpå att Utländningarna med fördel så råg och korn til artificiella ångar, dem de slå 2 a 3 gång. om året, se § 5.

stort steg til rikedom och vålmåga; (q) men jag vågar dårjämte påstå, at det för oss år et *möjeligare*, *genare* och *större* steg, om vi med åkrens afkastning begynne at föda boskapen. 1:0 År det *möjeligare*, ty vår Landtman har någorlunda lärt sig at sköta åker, smen at odla och sköta artificiella ångar, år för honom en obegripelighet, til hvilken han föga kan förnås. Af honom bör ej begäras så mycken *Botanik*, at han skal igenkänna alla de gräsflagens frön, som man föreslår at cultiveras, ej eller så mycken *Mekanik*, at han skal kunna inrätta dammar och flussar at vatna sina ångar. m. m. Men ville man säga, at man först borde låra och upmuntra *Ståndspersonerne* at inrätta artificiella ångar, då deras efterdömme sedan kunde upmuntra Bonden til efterföljd, så vore dock allt detta *segnes Medici* och *lenta remedia*, som kanske, efter 100 år kunde verka något.

Desstom år ock det ofvannämnde steget därför för oss möjligare, emedan vårt Climat mera tyckes gynna åkerbruket än Ångskötsel. Hos oss infaller ofomoftast regn i höbårgnings tiden, som gör vår möda med ångskötseln om ej alldeles frugtlös dock föga lönande (*Jfr. början af denne § sid. 9.*) Våra fetmyllige och målsbelupne hårdvallsångar bära ganska litet hö, men til åker vore de så tjänlige, at de i förstone ej en gång behöfde gödas. Mångeståftådes består ock vår ångs jordmon af en styf lera, som ger nog litet hö, men år däremot ganska sådesmild. Våra kår bära til måstadelen nog litet hö, men updikade skulle de gifva en ymnig skörd af hafra, blandfäd, bönor, m. m. Hvad i synnerhet den *artificiella* Ångskötseln vidkommer, så gynnas den ej af vårt Climat så mycket som af Utländningens, ty gråset har i et blidare Climat längre tid at växa, än på våra kårta somrar, hvarför ock Söderländningarne kunna barga sina artificiella ångar flera gånger om året, men hos oss kunde det ej ske. Det vore ock hos oss både ganska *kinkigt* och *kostsam* at inrätta artificiella ångar. Det förra, emedan de örter, som härtil plåga föreflås, nämligen

q) Se härom företalet til Tyska Öfversättningen af F. HOMES *Treatise of Agriculture*, och *le Bon Fermier* s. 170.

ligen *Luzerne*, *St. Foin* och den *Spanska klöfver* hafva ej en gång i födöra Sverige röjt någon trefnad, utan afstynat och efter kårt tid' aldeles utdödt (r) och i Finnland hafva de näppeligen velat anorstådes fort än uti trågårders fångar. Hvad åter inländska gräs och öter vidträffar, så är ännu ej genom inhemsk erfarenhet utrönt, hvilka som bäst tjäna til artificiella ångar; at nu förtiga fvarigheten för en Landtman at känna och samla deras frön. At artificiella ångar måste blifva ganska kostsamma och fordra öfvermåttan mycken gödning, ser man af den beskrifning som en berömd Auctor (/) ger uppå deras uptagande och underhållande, af hvilken jag fluter at det måste fordras et *Herculis* arbete och et *Augia* stall, at inrätta och vidmagt hålla en artificiell ång.

2:o Kan man lätteligen begripa, at det är *genare* at endast sköta åker, och med des afkastning föda boskapen, än at tillika sköta både åker och ång. Våra somrar äro karta: arbets tiden är därför hos oss ganska kårt och den arbetande folkhoppen äfven ganska liten; vi böra därför söka *Oeconomiska compendia* och genstigar, hvilka för et mera folkrikt land kunde vara mindre nyttiga. England hyser, inom en mindre area än Finnland, en 8. gångor större folkmängd än den Finska. En sådan folkhop kan hinna med artificiella ångar, och at i et så folkrikt land vela förkarta arbets methoden, vore snart sagt at taga näring och arbete ifrån en del af des invånare. I et sadant land kunde det systemet som jag försvarar, blifva utdömt af samma skäl, som den snillrike och välbelönte Uppfinnarens spinnräck, på hvilken en person kunde på en dag spinna så mycket garn som 50 med de vanlige. 3:o anser jag det ock i sig sjelft vara af oss et större steg til rikedom och vålmåga, at i et för allt vinlägga sig om

(r) Se Herr Banco-Commissarien BERGII allmänt berömda Tal: om *Svenska ångtågl* sid. 28.

(/) Lagman KÖNIG i sin Lärdoms öfning 4 tom. I afdeln. Cap. 4 § 4 säger: Den manken, som man til ång tjänligast finner, måste i 15 a 16 månaders tid så ofta pljas, at den blifver aldeles ren, sedan gödas, gödseln straxt nedköras -- sedan med något godt höfrö som nedhafsves; det första året bör den ej af boskap betas ej eller slås, hvar fjärde eller femte år bör brunnen gödsel utföras i November månad. m. m. Hvadan skäl en Landtman få tid til et så vidlytigt arbete, och råd til så mycken gödsel?

om åker, än at börja med artificiella ångar. I följande 5. §. bevises med giltige skäl, at boskapen, med spannemål och hackelse underhållen, trivses bättre och räntar mera, och i 12. §. skäl ådagaläggas, at genom den föreslagne Hushållningen vår lilla folkhop bäst blefve använd, och vår Folkbrist afhulpen, at landets inbyggare kunde hinna med landets upodling, at jorden härigenom skulle bringas til större afkastning, at allmän och enskildt vålmåga följakteligen skulle ökas, at Climatet blefve förbättradt, och at vårt Hushålls-system blefve fatt på en redigare fot, m. m.

Men ehuru jag således tror mig kunna bevisa ångskötselns umbärlighet i vår hushållning, så hvarken kan eller bör jag dock gå in i den ytterlighet, at utdömma allt hvad ång heter; tvärtom anse jag det vara ganska nyttigt, at på de ställen, där hö bättre växer än spannemål, om annars sådane finnas, för boskapens räkning inrätta en liten *Kryddgård*, i hvilken man cultiverade sådane gräs, örter och rotfrugter, som tjäna boskapen ej allenast til krydder uppå deras föda, utan ock til preservatif och läkedom för och i sjukdomar, samt i synnerhet sådane, som äro kände för at öka mjölken hos kor, och göra den smakelig, samt mera smör- och ost-gifvande.

Sluteligen bör jag 6:o uptaga et betydande inkast, som jag föreställer mig göras emot det i fråga varande systemet. Man låter säga: *Våra hemmansbrukare innehafva näppeligen så mycket folk, som kan hinna skörda den såd, som til deras föda och utlagor åtgår: Om då ångarne blefve förvandlade til åker, så skulle säkert axen til en del afbrytas och såden rinna, innan man kunde hinna skära en så stor åker.* Här möter oss nu det största och värsta hindret i all vår Oeconomie: *Folkbristen*. I denna omständighet tror jag den likväl ej sätter något oöfverstigeligt hinder i vägen. Utiföljande 11 §. uträknas, at et helt mantals hemman, som med spannemål ville underhålla en ladugård af 80 kreatur, ej komme öka sin åker mera än med 10 tunnelands årligt utfäde, och en ringa tilökning bör han väl hinna med at skörda, då en Skånsk bonde

bonde, som ofta åger 100, ja 120 tunnlands utfäde, hinner bärja en så stor åker. Jag måste dock medge, at skördetiden hos oss blefve nog knappt om tid; men så bör ock märkas, at höst- och vår-fäde ej mognar lika tidigt, och således ej eller på en gång, behöfver skördas. Man kunde desutom börja skörden något tidigare än vanligen sker, ty erfarna hushållare intyga, at axen mata sig nästan bättre uti sina skylar än på åkern i sin växt; hvarföre de ock uppskjuta med tröskningen intil det senaste, ja mången i Savolax och Tavastland låter fäden stå hela året otröskad. Genom det föreslagne tidigare skårandet blefve ock halmen mustigare och kraftigare. Desutom hafva vi ock ända til sena hösten ljusa och ljufliga nätter, af hvilka största delen kunde användas til skårande, så mycket mera som at fäden, om den ock vore så långt kommen, at den om dagen rinner, likväl om natten hänger fast vid axen. *Necessitas feris caret*; och hvilken Landtman kunde kalla det odrågeligt, at vid et så angenämt arbete, som det är, at af jordens sköte emottaga den välsignelse, hvarmed hon kröner sina dyrkare, tilbringa til och med sjelfva natten. En penningeman skulle förmodeligen ej ledna vid at tilbringa hela nätterna at inräkna pengar til sin bank; skulle då en åkerman kunna ledna vid det sista af sina göromål, som så rikeligen lönar alla de förra. Om allt detta ej vore tillräckeligt, så borde *præmier* utfattas för dem, som kunde uptäcka de behändigaste handgrepp och verktyg, at skyndsamt och väl bärga fäden.

Flera inkast af något värde kan jag ej nu föreställa mig; har ock ej hvarken hog, tid eller rum at vidare uptaga några.

§. 5.

Sedan då inkasten blifvit undanröjdade, får jag nu obehindrad ådagalägga både *möjligheten*, *sättet* och *nyttan* at utan ångar sköta Landtbruket. Detta kan bäst ske med det jag utredde 6 frågor, hvilka jag i §. 2. utstakat mig til besvarande. 1. *Är frågan är, om icke Boskapen så väl skulle trifvas af Spannemål, som af hö?* Både *sakens natur* och *all erfarenhet* tyckas gifva härtil

sit samtycke. Det fordras ej stor insigt i Botaniken, för att finna, att hö icke kan vara ett så kraftigt foder, som spannemål. Høet utgörs af gråsens stjekar, hvilka af Skaparen äro ämnade, såsom till canaler, genom hvilka all den must och saft som roten sugat utur jorden, rinner till fröet, som således är ett sammandrag och en quintessence af alla de väsendteligaste och kraftigaste delarna i hela plantan. Spannemål är ej annat än de gråslagens frön, hvilka kallas *Cercalia*, och måste således vara kraftigare än blotta stjekar af de gräs, som utgöra våra höslag, ur hvilka musten antingen redan upstigit till deras frön som affall, eller ock har den efter afhuggningen förtorkat. Men ville man kalla detta blott ett skäl *a priori*, så låt oss rådfråga *erfarenheten*, hvars vitnesbörd i hushålls-vetenskapen är ojäfvigt och bör utgöra domskålet i alla desfalls mål. Han säger oss då, att boskapen i China, Tysskland o. s. f. lefver och trivas ganska väl af spannemål och halm, och visar för våra ögon, huru Tavastens, Carelarens och Savolaxarens med såd och hackelse fodrade *Hästar* äro feta, hårdiga, lätta, muntra och glimmande. *Parade-hästarna* äro de enda som likna dem, emedan de likaledes till måsta delen underhållas med såd. De äro fria för qvarke och dylika sjukdomar, hvilka de hästar som ständigt med hö underhållas, falla undgå, enligt alla Hästkännares enhälliga vitnesbörd. Hvad *Kor* angår, så veta alla som hafva ladugård, att då de gifva dem aldrig så litet spannemål, så få de det mångdubbelt ersatt i en ymnigare, välsmakligare och kraftigare mjölk. Det är bekant att man i Städerna är ganska mon om att få köpa mjölk hos *Bagare* och *Bryggare*; orsaken är, att den förre gifver sina kor kli, och den senare mäske och drank. Hvad kan ock vara naturligare, än att de kor, som födas med såd, skola gifva en god och ymnig mjölk, ty säger en berömd Författare som egentligen skrifvit om dessa kreatur: (a) en mjölkeko är såsom en distilerpanna; hvad slag jag lägger i pannan och distilerar, så får jag mer eller mindre, bättre eller sämre igen, såsom dess godhet var som inlades: af strid såd blir mycket och godt brännvin, ju stridar ju mer och bättre; af slö såd litet och svagt, och ju mindre och sval-

C

gar

(a) Herr S. LAGERLÖF i sin tractat om mjölkekor.

gaer, ju flödare såden var: ju skönare och bättre roser inläggas, ju kåstbarare vaten destilleras; äfvenså ju bättre och kraftigare foder kon får, ju mer och mustigare mjölk gifver hon.

Hvad får vidkommer, så kan jag väl ej anföra Tavastens eller Savolaxarens exempel, at bestyrka, det äfven de trifvas ganska väl af såd, ty både den förre och den senare föder dem merändels med hö; Men så har jag dock andras erfarenhet at åberopa mig, til bevis at fårafveln drifves til sin möjligaste höjd, när de fodas med såd. (b) At halm tjänar til et godt foder för all slags boskap, visar en dagelig erfarenhet: bevis därpå är ock det, at man utomlands finner sin räkning vid at få råg endast til foder åt hästar och fåboskap, och då afflar man honom innan han hinner skjuta i ax, och sedan å nyo, så fort han någorlunda hunnit växa til, hvarigenom man kunnat efter et utfäde få 5 slottter, nämligen 3:ne på det första året, och 2:ne på det andra. (c) Jag medger, at en så tidigt skördad halm är mustigare än den som burit såd: men all den kraft och must, som ifrån halmen upstigit til sjelfva såden, återställles ju henne, då såd strös up på hackelsen, såsom i det följande läres. Våre störste Oeconomer, ehuru de alla äro ifrige Gynare af Ångskötsel, vitna dock, at så väl såden som hackelsen äro en ganska tjänlig och kraftig föda för boskapen. Jag nämner Herrar BOJE (d) BRAUNER (e) GADD

(b) Med hvad synnerlig fördel Herr BOJE låtit gifva spannemål åt fären, omtalar han på flera ställen, i synnerhet sid. 72, 318 och 319. Jag har ock en pålitelig underrättelse af Herr Commisist, Mag. FORSINIUS i Kauvatsa, huruledes han, endast i några veckor låt föda en gumme med hafra och rosvor, och fick vid delf slagande et det smakligaste och fetaste kött, jämte sexton marker talg. Måne det icke lönte sig? och kan man icke äfven här af fluta til nyttan af at föda boskapen med spannemål?

(c) DUHAMEL *elemeus d' Agriculture* tom. 11 sid. 153 och Herr BERGIL tal, om Ångskötsel sid. 25.

(d) L. c. sid. 163, 164 berättar denne store Oeconom, huruledes han blott med halm i en tid födt årligen 100 klafbundna nöt, förutan hästar och får, med största förmon, och lägger til: jag törs ej tilkänna gifva allt det gagn och nytta, som den omtalte skötsel tillskyndade mig, af fruktan at blifva ansead för storskrutare. Sid. 317 beskriver han åter huru billa luttet at göda oxar och kor, är med hackelse, bönärt och hafre-mjöl och säger sid. 313. Kunde jag rätt tilkänna gifva frugten af denna förplägning, så skulle du förundra dig, min läsare; ty på 2 månader kan man göra en oxe så fet, at han knapt kan ätas för femma, och har jag kast den oxe, som jag sått 5 Lispund talg utur. Kor kunna äfven väl fetas på samma sätt.

(e) I sine tankar vid skötseln och nyttan af Boskap och fjäderfå sid. 25 säger denne likaledes store